

cija» postignuta? U toj »koincidenciji« ezoteričnost je u punoj snazi. Obzirom na to može se reći da je Puleovo »Čitanje« u biti uništavalačko po samo umetničko delo. I sam Sreten Marić u predgovoru *Protejska svest kritike*, inače sročan sa ukusom poznavaoa dovoljno odvažnog da poštuje kako strast tako i odstojanje, veli: »Krug je savršen, idealan oblik, uvek isti ma koliko se opseg širio ili sužavao, uvek isti nepomičan centar, apstraktan oblik koji se ne menja, najspiritualniji od svih oblika, jer je kao oblik sasvim neutralan; on je simbol Puleove kritike koja teži centru, *Cogitu* iz koga polaze i u kome se gube svi prečni- ci kruga jedne misaonosti«. Pule možda zaista otkriva pojedinačne varijacije *cogita* (toga središta svake filozofije svesti kojoj, hteo ili ne, teži Pule sa svojim kartezijanskim ishodištem) kod različitih autora, ali ostaje zatvoren u krugu samoodražavanja. Marić primećuje da u *neodređenoj prozirnosti predmeta biće koje se u njemu ogleda jasno vidi samo svoju sliku*. Koliko ovo važi za bilo kojeg istinskog stvaraoca toliko važi i za Pulea koji u delu polazi od ovog čina ogledanja.

Premda se Puleova kritika često nalazi pred pitanjima na koja nije kadra da odgovori, ona je ipak (za mene koji je volim, i ne samo za mene) sjajan autentičan podsticaj i ubedljiva potvrda da se o nekom delu može govoriti na način koji ga je dostojan, i stoga poduhvat koji u piramidi savremenog iskustva kritičkog jezika i mišljenja ne sme i ne može da bude zanemaren.

Jovica Aćin

IZET SARAJLIĆ: »PISMA«

»Svjetlost«, Sarajevo, 1974.

Nikada poezija Zeta Sarajlića nije ni opevala neki dosegnuti mir, neku dosadnu slobodu. Već više od dve decenije ovaj pesnik vodi jednu unutrašnju bitku, bitku u svojoj duši, u sebi, u svom svetu. Pre svega to je bitka za život, ljudski, stvarni, za lepotu ljudskog života, bitka za poeziju, za lepotu poezije i umetnosti bez kojih život nema vrednosti, bez kojih je lišen najuniverzalnijeg smisla i najboljih plodova.

Život i poezija su ključne reči u ovoj Sarajlićevoj knjizi koju sačinjava tridesetak pesama naslovljenih uglavnom pesnicima, dvostrofičnih, u katrenima.

Sarajlić piše pisma-pesme Eduardasu Mežlajtsu, narodnom pesniku Litvanije, Stevanu Raičkoviću iz Beograda, Aleksandru Puškinu u Moskvu naše savremenosti, Kajetinu Koviću u Sloveniji, Gustavu Krklecu iz Zagreba, Stjepanu Šćipačovu, Lojzetu Krakaru, Evi Stritmatter, Hamzi Humi na Balinkovcu, Margariti Aliger, Hansu Magnusu Encensbergeru, Abdelu Bajatiju el Vehabu, Blezu Sandraru, u mnoge zemlje i gradove, na gotovo sve kontinente, a u suštini sve su to pisma sebi samom, sve su to glasni odjeci te unutrašnje borbe pesnikove za život, za smisao života, za poeziju, za pobedu poezije, za pobedu lepote na zemlji, u stvarnosti, dobrote i ljubavi među narodima, ljudima, kontinentima.

Sarajliću je odavno znano da je poedinac nemoćan da se odupre mnogobrojnim nastranostima i nedovoljnostima savremenosti i života, njihovim udesnim zakonitostima, da je borba za život i umetnost ponajpre borba za čovečnost i čoveštvo. Otuda to obraćanje pesnicima na raznim stranama, u raznim i različitim društvenim sredinama i epohama, otuda to obraćanje upravo onima koji su sve učinili, i neprestano čine, da život postane lepota stvaralaštva, da poezija postane mera života, da se među ljudima ne ikote prazne praznine, promašene ljudskosti i mesnosne, divlje mržnje.

Sarajliću je takođe odavno znano da je svaki pojedinačni život smrtna i da je svaka istinska poezija neumišljena i trajna, otuda u ovoj poeziji na najvećim vrhuncima vredine i čistote duboki ponori tuge, otuda i ovde, kao i u ranijim Sarajlićevim pesmama, dva nemira, dve uznemirenosti: nemir koji se rađa iz vizije vlastite udesnosti i nemir koji oslobađa, vizija sveta u celini.

Sarajlić bi hteo da se otme toj viziji vlastite udesnosti, da jednom zauvek otputuje iz svog prizemlja, iz svog malog ljudskog legla koje postaje sve tešnje i izvesnije, kao sudbina, završetak. Tako su ove pesme i izraz pesnikovih otimanja iz šapa dosledne realnosti u kojoj nema priželjkivanog smisla i lepote.

Nijedan, međutim, pesnik još nije uspeo da u stvarnosti kojoj pripada otkrije one lepote za koje se zalaže, bori. Ni Sarajlić u svojoj egzistentnoj stvarnosti i nje- noj okolini ne otkriva jedan univerzalniji smisao sebe kao čovjeka, već samo teskobu i navale kojima je cilj ugušiti onu lepotu koju pesnici izmamljuju, te visine na koje nastoje izvesti život i čoveštvo. Sarajlićeva poezija nije zbog toga anemičnija, već joj upravo to osećanje stvarnosti pomaže da prevaziđe samu stvarnost, da se još većom energijom ustremi daljinama koje plove, ljudski, u svetlosti svoje prozračnosti.

Reklo bi se, u trenutku, premda ova knjiga nije i bez niti narcisoidnosti, samohvale, da je Sarajliću dominantan cilj podsetiti na svoja mnoga putovanja, na činjenicu da se video svet, stekla značajna prijateljstva, prijateljstva s poznatim svetskim pesnicima, ali je ipak presudnije za ovu knjigu drugo čitalačko osećanje koje uverava da pesnik pre svega na ovaj način olakšava nagonillani trenutak sebe, stvarnosti, povlači, ga do treperenja, zateže do jasnog zvuka žicu protivurečnosti koje rađaju borbu za ljudskiji život, poeziju, nadu. Nekada je Sarajlićeva pesma odista samo izvesno podsećanje, miz biografskih i bibliografskih činjenica, gola komunikacija koja jednosmerno teče, opis stanja, svedočenje poznatog i banalnog, obraćanje lično i bez značaja za druge, patetično, uz nepotrebna imenovanja i detalje, ali je tako često Sarajlićev stih i udarac po licu stvarnosti, ove nam svetski zajedničke, udarac kao odbrana od neminovnosti svakidašnjice, od navale stihije komedijanstva i površnosti.

Dragoljub Jeknić

GORAN BABIĆ: »VJETRENJACE TRULO SRCE«

»Obod«, Cetinje, 1974.

Četvrta zbirka pesama Gorana Babića, *Vjetrenjače trulo srce*, potvrda je ne samo ispravnosti puta njegovog pevanja, već i dokaz više da je u ovom pesniku naša poezija dobila darovitog pesnika osobenog opredeljenja od koga se mogu očekivati još bolji rezultati.

U izrazu, elementarnoj najavi, pa i ključnom iskazu pesme Babić ostvaruje izuzetnu komunikativnost.

Zbirka *Vjetrenjače trulo srce* sastavljena je od šest većih celina. To nisu uvek ciklusi, u užem smislu te reči; pre bi se reklo da su to odeljci, produžene pesme, odnosno pesme koje su neočekivano dobiele i dopune, pa su zato i proširile svoja značenja i obime. O ciklusima, pak, ukoliko i može biti reči, oni su kod ovog pesnika razbijeni, kao, uostalom, i forma i funkcije ove poezije.

Kad Babić, negde na početku zbirke, u istoimenoj pesmi *Vjetrenjače trulo srce* kaže *doba tjeskobe, sati nespokojni...* — uverenje da ovi stihovi postaju skriveni moto zbirke potvrđuje se nekoliko puta ka-

snije, istina u drugom obliku, ali još čvršće kao njegov karakteristični odnos prema svetu i vremenu. To je njegova ne samo aktivna i otvorena reakcija na mnoge situacije i prilike iz savremenog sveta, već i viđenije, koncept, ali i posledica, koja rezultira iz sudara njegove bogate mašte sa ustrojem savremenog sveta i njegovim tekovinama.

Goran Babić odista otvoreno, licem u lice, diskutuje, polemise, vodi dijalog sa »protivurečijima modernog sveta«. To nije načelan, programiran stav koji bi ovaj pesnik potkrepljivao ili se hranio poznatim poetikama; njegov stav čak nije ni izgrađen, već deluje svakim stihom, gradeći se i raspršujući istovremeno, sve dok se ne pretvori u aktivnu žaoku koja je i osetljiva i ironična.

Ova zbirka pesama, dalje, ne počiva na nekom stvaralačkom postupku, za nju se ne može reći da je sazdana od nečega; o njenih više planova, naprotiv, može se govoriti da su nastajali usput, od stiha do stiha i od pesme do pesme, i da u njima otuda i nema pravolinijskog kretanja, već njegovo »slikanje« unutrašnjeg i spoljašnjeg sveta nastaje u suprotstavljanju polova, u prelamanju raznorodnih situacija u nove, proosećane, kompleksne lirske celine. I ukoliko se i pomoli koji stih da izrazi nešto sabirno, obično je to utisak koji iz buntovnog stanja svesti dobije humornu, veselu notu. Međutim, ti neobavezni, spontani stihovi, valja reći, nastaju iz krajnje proživljenih i delikatno uhvaćenih sfera unutrašnjim vibracijama čula i razuma. Oni, kao po pravilu, daju i pečat celoj pesmi, pogotovo kad su obogaćeni lingvističkom dogradnjom (što je naročito evidentno u prvom delu knjige).

Svoja uverenja o protivurečijima urbanog sveta Babić obično nalazi u naslagama koje su vekovima stvarane. Otuda su i teme njegovih pesama okrenute prema njima. Mnoge su s fabulom, pričom u osnovi. No, Babić ni tu ne podleže klasičnom poetskom postupku: ne opeva događaj, već priču stvara inicijalima i nagoveštajima ironičnih situacija, kao u pesmi *Izgnanstvo Freda Halopeka*. Ponekad je njegova pesma naznaka nekog poznatog odlomka iz literature, pokušaj da se dokuči odgovor na neka pitanja ili pak lirska polemika s njim (pesma *Ubojstvo u našem kazalištu*), a ponekad istorijska činjenica iz koje Babić kao iz kalkvog rezervoara crpe svoju filozofsku orijentaciju ili samo dosetku (*Pjesan što je donese djed...*) i tu, u kontaktu s urbanim ostvaruje vlastitu individualnost.

Ima, najzad, u ovoj zbirci jezičkih inovacija koje se ostvaruju na više planova: socijalnom i buntovnom, koji je po običaju polemisan, kao u pesmi *Oh, Kitajci*, gde polemise sa reističkim tendencijama mlađih slovenačkih pesnika (T. Salamunom napr.), zatim kao igra koja je katkad na granici da iskoči iz domena poezije i, konačno, kao stih — kliše, gde su stihovi čitave rečenice izvoglevane negde na ulici, stanu ili metrou (kao u pesmi *U 1,30 jednoga jutra...*)

Vredi, takođe, pomenuti još jednu značajku ove poezije. Ona se nalazi u jednoj vrsti moderne ballade, kada Babić peva o putovanjima i pustolovinama. Taj baladični ton je pun humornih i grotesknh situacija koje baladu spasavaju od monotone.

Inače, treba reći da je prva polovina zbirke (odeljci *Nježna koža*, *Lucija nad močvarom*, i *Čovek od Liberna*) bolja od druge, u kojoj česti odgovori na neke pojave ili igre prete da postanu ili verbalne lirske situacije ili privatni polemikaški lirski obračuni.

Što se, međutim, tiče ukupnog utiska o zbirci, on je veoma povoljan, pa verujemo da će *Vjetrenjače trulo srce*, naći i put do poeziji privrženog čitaoca.

Petar Cvetković